

The Function of Love in Ibn Rumi and Saeb Tabrizi's Poetry based on Ervin Yalom's xistential Psychotherapy Theory

Ali Khaleghi ^{id 1*} | Mahmoodreza Tavakoli Mohamadi ^{id 2} | Hamid Motevallizadeh Naeeni ^{id 3}

1. Corresponding Author, Assistant Professor of Arabic Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: a.khaleghi@cfu.ac.ir
2. Assistant Professor of Arabic Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: mr.tavakoli@cfu.ac.ir
3. Assistant Professor of Arabic Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: h.motevallizadeh@cfu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 13/01/2025
Received in revised form:
29/04/2025
Accepted: 29/04/2025

Keywords:
Erwin Yalom,
love,
psychotherapy,
existential,
Ibn Rumi,
Saeb.

ABSTRACT

Criticism of psychology and psychoanalysis in the contemporary period, influenced by the growing prevalence of literary criticism and interdisciplinary studies, has occupied a significant portion of literary research. Given the close relationship between literature and psychology in reflecting emotions, feelings, and individual spiritual factors, this approach has received special attention. Among the topics in psychoanalysis, the theme of love and the exploration of its dimensions and identity as a fundamental human phenomenon are very important. The worldview of poets can be understood by examining their poems on this subject. The concept of love is also a significant issue discussed in existential psychotherapy. The phenomenon of love can be analyzed in the poems and thoughts of poets through Ervin Yalom's theory, due to the conflicts it generates and the dynamics it entails. Using a descriptive-analytical method, this research aims to investigate the theme of love in the poetry of two classical poets—Saeb Tabrizi, a Persian poet, and Ibn Rumi, an Arabic poet—based on Yalom's theory. The study seeks to discuss and examine how this theme is presented and processed, as well as the poets' attitudes toward it. The research results show that both Sa'eb and Ibn Rumi had a profound understanding of love and offered insights for dealing with it. Saeb's poetry primarily explores the mystical and divine dimensions of love, while Ibn Rumi's poetry focuses mainly on the earthly and material challenges associated with love.

Cite this article: Khaleghi, A., & Tavakoli Mohamadi, M., & Motevallizadeh Naeeni, H. (2025). The function of love in Ibn Rumi and Saeb Tabrizi's poetry based on Ervin Yalom's existential psychotherapy theory. *Research in Comparative Literature*, 15 (3), 25-46.

© The Author(s).

DOI: 10.22126/jccl.2025.11631.2673

Publisher: Razi University

Extended Abstract

Introduction:

The issue of love has long been of interest to philosophers, scholars, poets, and literary figures, and various views and ideas have been presented about this fundamental human experience. Philosophers and scholars such as Plato, Ibn Sina, and Rumi have spoken about this important issue, but the nature of this phenomenon remains not entirely clear. Contemporary theorists and researchers have attempted to present their own specific definitions of love by examining and defining it according to new theoretical foundations and emerging knowledge. Among the various perspectives and approaches that discuss love, psychotherapy in general, and the theory of psychotherapy developed by Irvin Yalom address concerns such as death, loneliness, absurdity, love, fear, and so on. This approach has been influenced by the humanist movement and the philosophy of pragmatism in America.

Yalom has offered a newly updated perspective on the definition of love, addressing how human beings experience love in the context of modern conditions. He attempts to provide a clear understanding of how individuals confront the phenomena of love and loneliness. While explaining the principle of communication in his theory, he discusses love and poses the question: What is the original relationship? The original connection is Martin Buber's. The person that communicates with unique individuals, not an object. This original relationship reflects the love described in Maslow's hierarchy of needs, rather than love that merely alleviates loneliness. From Eric Fromm's point of view, the genuine love is not about being loved passively. True love is an active process that involves care, self-sacrifice, and attention.

Love stops people from communicating with others for mixing and removing loneliness. It should be noted that love, according to the mechanisms of Yalom and in the classical Persian and Arabic literature, is discussed in this literature due to the extensive scope of love. Love can be considered one of the most important themes of classical Persian and Arabic poetry so that the office and poetry of most classical Persian and Arabic poets are considered as special and independent of love and issues. Investigating these poems from the perspective of new theories can further determine the place and importance of such poems and explain how the poet's view and the depth of his thinking about love and related subjects. The present study seeks to examine the same subject in the poetry of two Persian and Arabic poets, Saeb Tabrizi and Ibn Rumi based on the theory of psychotherapy for Erwin Yalom.

Method:

The present study aims to examine the theme of love in the poetry of two poets, Saeb Tabrizi and Ibn Rumi, from Persian and Arabic traditions, respectively. This is managed via using Erwin Yalom's psychotherapy theory. It seeks to answer the following questions: What are the effects of love in the poetry of two poets based on Erwin Yalom's theory? What is the attitude towards love in the poetry of these two poets according to Erwin Yalom's theory?

Results:

After examining the love poems of the two poets through the lens of existential psychotherapy, it was found that Saeb Tabrizi resembles a psychotherapist. Anyone seeking solutions to existential disruption can gain insight from his works. By spending time with his poems, reflecting on them, and uncovering their hidden meanings, readers can discover effective ways to cope with various forms of loneliness, including existential loneliness.

Conclusion:

Saeb's poems, which reflect his view of life, convey that he considers relationships with others—whether earthly or divine—as a way to live fully and alleviate loneliness. To purify the path of love, he suggests that true love lies in the other; in other words, genuine love is to be completely immersed in another person. Saeb suggests to his audience, who are full of purity, kindness, honesty, and trust, that this love is free from superficial friendship. It embodies tolerance, unity, and mutual support, raising the level of both social and individual life. This love also instills confidence in others, which is one of the most important components of healthy relationships. Because it diminishes the intensity of that inaccurate aspect of existential loneliness and, in a proper form, places us as human beings in relation to others. Regarding the outcome of Ibn Rumi's poetry, it can be said that his work contains two types of loneliness: enforced and optional. Enforced loneliness occurs when the poet is cast into a solitary sea due to the absence of family or a lover, experiencing this solitude deeply with both soul and heart. The poet has used this experience as an opportunity for growth and flourishing. The second stage is when the poet prefers loneliness over being among people. He considers loneliness a blessing that leads to self-knowledge, prosperity, and inner harmony. The poet views love as a means to alleviate the pain of loneliness or at least lessen its suffering.

Ibn Rumi dislikes the need and expectations in love. Although he is a poet of Maddieh, in matters of love, the focus is solely on the pleasure and alleviation of lonely suffering, and nothing else. He advocates for doubt and patience to truly attain and enjoy love, while rejecting hasty expectations. The poet also advocates self-sacrifice and kindness in love, urging others to create lasting joy. Being united with another is one of the ultimate goals in Ibn Rumi's romantic worldview. The poet views the human being as inherently incomplete, and it is this deficiency that leads to existential loneliness. Man is saved from loneliness, and his pain and suffering come to an end through patience. All in all, both poets have depicted love in various forms, including love intertwined with loneliness, unrequited love, the promotion of friendship, and self-sacrifice in the face of love. Ultimately, love is portrayed in their poetry through the figure of a lover. The poets' attitude toward love is positive; they view it as a source of fulfillment and a means of alleviating human suffering.

کارکرد عشق در شعر ابن رومی و صائب تبریزی براساس نظریه روان درمانگری اگزستانسیال اروین یالوم

علی خالقی^{۱*} | محمودرضا توکلی محمدی^۲ | حمید متولی زاده نائینی^۳

۱. نویسنده مسئول، استادیار، گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: a.khaleghi@cfu.ac.ir

۲. استادیار، گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: mr.tavakoli@cfu.ac.ir

۳. استادیار، گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: h.motevallizadeh@cfu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نقد روان‌شناسی و روانکاوی در دوره معاصر، تحت تأثیر گسترش روزافزون نقد ادبی و مطالعات میان‌رشته‌ای، بخش وسیعی از پژوهش‌های ادبی را به خود اختصاص داده و با توجه به رابطه تنگاتنگ ادبیات با روانشناسی از نظر بازتاب هیجانات، احساسات و عوامل روحی و فردی این رویکرد، توجه ویژه‌ای به آن شد. در میان موضوعات روانکاوی، مضمون عشق و تبیین ابعاد و هویت این پدیده بنیادین بشری، از اهمیت بسزایی برخوردار است و می‌توان جهان‌بینی‌های شاعران درباره این موضوع را با بررسی این اشعار سنجید. مفهوم عشق یکی از مسائل مورد بحث در روان‌درمانگری اگزستانسیال است. این مفهوم را به دلیل تعارضات و کشمکش‌هایی که ایجاد می‌کند و پویایی که از آن برخوردار است، می‌توان در اشعار و اندیشه شاعران از طرق نظریه «اروین یالوم» بررسی کرد. براین اساس پژوهش حاضر با تکیه بر روش توصیفی - تحلیلی و مکتب آمریکایی درصدد بررسی عشق در شعر صائب تبریزی و ابن رومی براساس نظریه اروین یالوم است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که صائب و ابن رومی، عشق را توأم با مسأله‌ت‌هایی مطرح کرده و آن را زمینه‌ای برای برون‌رفت از حالت تنهایی اگزستانسیال مطرح کرده‌اند. با این حال، شعر صائب بیشتر جنبه عرفانی و تعارضات الهی عشق و شعر ابن‌رومی بیشتر جنبه دنیوی و تعارضات مادی عشق را بیان کرده است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

واژه‌های کلیدی:

اروین یالوم،

عشق،

روان درمانی،

اگزستانسیال،

ابن رومی،

صائب تبریزی.

استناد: خالقی، علی؛ توکلی محمدی، محمودرضا؛ متولی زاده نائینی، حمید (۱۴۰۴). کارکرد عشق در شعر ابن رومی و صائب تبریزی

براساس نظریه روان‌درمانگری اگزستانسیال اروین یالوم. کلوژ نامه ادبیات تطبیقی، ۱۵ (۳)، ۲۵-۴۶.

© نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/jcel.2025.11631.2673

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

مسأله عشق از دیرباز مورد توجه فیلسوفان، حکیمان، شاعران و ادیبان بوده و دیدگاه‌ها و اندیشه‌های مختلفی درباره این قضیه بنیادین بشری ارائه شده است. فلاسفه و اندیشمندانی نظیر افلاطون، ابن حزم، ابن سینا، مولوی و غیره درباره این موضوع مهم سخن گفته‌اند؛ هرچند که ماهیت این پدیده همچنان به طور کامل شفاف نیست و نظریه‌پردازان و محققان در دوره معاصر با بررسی و تعریف عشق طبق بنیان‌های نظری جدید و دانش‌های تازه سعی کرده تعریف خاص خود از عشق را مطرح می‌کنند. در میان نظرات و رویکردهایی که عشق در آن به طور ویژه مورد بحث قرار گرفته، روان‌درمانگری به طور کلی و نظریه روان‌درمانگری «اروین یالوم»^۱ موضوع‌های دغدغه‌برانگیزی مانند مرگ، تنهایی، پوچی، عشق، هراس و غیره را مورد بحث قرار می‌دهد. «این رویکرد متأثر از جریان انسان‌گرایانه و فلسفه پراگماتیسم^۲ در آمریکا بوده است (ر.ک: موحد، ۱۳۸۸: ۲۷) همچنین یالوم از جریان نو روان‌کاوی در آمریکا مثل سالیوان^۳، اریک فروم^۴، اُتو رانک^۵، کارن هورنای^۶ و دیگران بسیار تأثیر پذیرفته است. از طرف دیگر یالوم از دیدگاه انسان‌گرایی مثل کارل راجرز^۷ و آبراهام مازلو^۸ متأثر است و این دو رویکرد باهمدیگر تنیدگی بسیار زیادی دارند. به همین دلیل است که این رویکرد از درمان اگزیستانسیالیسم^۹ به‌عنوان رویکرد اگزیستانسیال انسان‌گرایانه مشهور است. همچنین ساده‌سازی و آسان‌سازی در این رویکرد متأثر از پراگماتیسم آمریکایی نیز هست. (همان: ۳۱). یالوم، تعریف خود از عشق را با توجه به دستاوردهای نوین مطرح کرده و از انسان با توجه به شرایط امروزی در مواجهه با عشق سخن گفته است. در واقع وی سعی دارد متأثر از جریان‌های معاصر تعریفی دقیق از رویارویی انسان با پدیده عشق و تنهایی ارائه کند. وی ضمن تبیین اصل ارتباط در نظریه خویش از عشق سخن می‌گوید و این پرسش را مطرح می‌نماید که ارتباط اصیل چیست؟ ارتباط اصیل همان ارتباط من-تویی

1. Irvin David Yalom
2. Pragmatism
3. Harry Stack Sullivan
4. Erich Fromm
5. Otto Rank
6. Karen Horney
7. Carl Rogers
8. Abraham Maslow
9. Existentialism

مارتین بوبر^۱ است. فردی که با او ارتباط برقرار می‌شود یک تو است نه یک او یا یک شیء. یا ارتباط اصیل همان عشق هستی‌مدار مزلو است و نه عشقی که برای رفع تنهایی و کاستی باشد. یا از دیدگاه فروم ارتباط اصیل عشق ورزیدن است نه مورد عشق واقع شدن. فرد می‌خواهد به صورت منفعلانه مورد عشق واقع شود در صورتی که عشق‌ورزی یک عمل فعال است که با خودش عناصر عشق شامل مسئولیت، مراقبت، ایثار و توجه را دارد. عشق باعث می‌شود که فرد دیگر برای آمیختگی و رفع تنهایی با دیگران ارتباط برقرار نکند (یالوم، ۱۳۹۳: ۷). لازم به ذکر است که عشق با توجه به سازوکارهایی که یالوم مطرح می‌کند در ادبیات کلاسیک فارسی و عربی، به دلیل گستره فراوان مقوله عشق در این ادبیات قابل بحث است. عشق را می‌توان یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین مضامین و درون‌مایه‌های شعر کلاسیک فارسی و عربی به شمار آورد به طوری که دفتر و دیوان شعری بیشتر شاعران کلاسیک ادب فارسی و عربی به طور قاموسی ویژه و مستقل از عشق و مسائل آن تلقی می‌شود. بررسی این اشعار از منظر نظریات جدید، می‌تواند جایگاه و اهمیت این گونه اشعار را بیش از پیش مشخص کرده و نحوه نگاه شاعر و عمق تفکر او درباره عشق و موضوعات مرتبط را تبیین کند. پژوهش حاضر درصدد بررسی همین موضوع در شعر دو شاعر فارسی و عربی، صائب تبریزی و ابن رومی بر پایه نظریه روان‌درمانگری اروین یالوم است.

۲-۱. پرسش‌های پژوهش

- عشق در شعر دو شاعر با تکیه بر نظریه اروین یالوم از چه جلوه‌هایی برخوردار است؟
- نگرش نسبت به عشق در شعر این دو شاعر با توجه به نظریه اروین یالوم چگونه است؟

۳-۱. پیشینه پژوهش

درباره ابن‌رومی و صائب به طور تطبیقی تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است، اما به طور مستقل درباره هر یک از این شاعران پژوهش‌هایی انجام شده است که در ذیل به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

آذرنیوار و همکاران (۱۴۰۰) مقاله‌ای با عنوان «بررسی معنای وجودی در افکار سعدی با تکیه بر روان‌درمانگری اگزستانسیال اروین یالوم» در مجله سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب) به چاپ

رسانیده‌اند. در این پژوهش سعی شده است معنای وجودی و راههای دستیابی به مفهوم معنای زندگی و همچنین ارائه راهکارهایی برای مقابله با معضل بی‌معنایی در بوستان و گلستان سعدی بررسی شود. آذرنیوار و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با موضوع «بررسی عشق سعدی براساس نظریه روان درمانگری اگزستانسیال اروین یالوم»، در مجله پژوهشنامه ادب غنایی منتشر نموده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، باوجود تفاوت فرهنگی و بُعد زمانی-مکانی، هر دو اندیشمند با زبان و شیوه‌ای تقریباً یکسان به بیان برقراری ارتباط با دیگری از طریق «عشق عاری از نیاز» پرداخته‌اند.

نویسنده: قاسملو قیداری و همکاران (۱۴۰۲) مقاله‌ای با عنوان «مقایسه تطبیقی مولفه‌های عشق در اندیشه مولانا جلال‌الدین بلخی و اروین یالوم»، در مجله جستارنامه ادبیات تطبیقی منتشر کرده‌اند. یالوم بر آن است که عشق باید بالغانه و رشد یافته باشد و معتقد است، عشق با خود مسئولیت به دنبال می‌آورد و فرد عاشق باید در برابر نیازهای جسمانی و روانی معشوق، پاسخگو باشد و برای منحصر به فرد بودن او، ارزش قائل شود. مولانا نیز همانند یالوم معتقد است که عشق به زندگی، معنا و گرمی می‌بخشد و همچنین عشق با خود مسئولیت را به دنبال می‌آورد؛ به نحوی که همسو بودن او در این نظریه با یالوم به وضوح در اشعارش نمایان است. با توجه به پژوهش‌های انجام گرفته، این پژوهش با توجه به تطبیق دو شاعر از منظری نو و جدید، پژوهشی جدید است که تاکنون پژوهشگری آن را بررسی نکرده است.

۴-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

آدمی همواره به تنهایی خود واقف و با این احساس و دریافت عمیق روحی در کشمکش است و برای رهایی از آن تلاش می‌کند؛ زیرا قسمتی از وجود تو از زندگی در جدایی متفرد است و از تنهایی وحشت دارد؛ بنابراین این قسمت از «تو» در پی درمان است. از این رو متفکران درصددند تا راهکاری برای کاهش رنج تنهایی و غلبه بر آن پیدا کنند. در لغتنامه «تنهایی» به معنای متعددی از قبیل: انزواء، جدایی، خلوت و اعتزال آمده است (ر.ک: دهخدا، ۱۳۷۷: ۵/۷۰۷۲) «تنهایی» در حوزه‌های مختلف خود را به گونه‌ای نشان می‌دهد و هر گروهی تغییر خاصی برای آن ارائه داده‌اند. مثلاً از نظر وجودگراها ما تنها به دنیا می‌آییم و تنها از دنیا می‌رویم و در طول زندگی هم مدام باید تنش میان آرزویمان برای ارتباط با دیگران و آگاهی مان از تنها بودن خویش را مدیریت کنیم (ر.ک: جاسلسن، ۱۳۹۳: ۷۵). از دیدگاه یالوم درمانگر بالینی با سه شکل متفاوت تنهایی روبه‌رو است؛ تنهایی بین فردی، تنهایی درون فردی و تنهایی اگزستانسیال؛ اما تنهایی مطرح در روان درمانگری یالوم «تنهایی

اگزیستانسیال» است که افراد اغلب از دیگران و از اجزای خود جدا می افتد؛ ولی در عمق این جدا افتادگی ها، تنهایی اساسی تری جای دارد که به هستی مربوط است؛ تنهایی ای که به رغم رضایت بخش ترین روابط با دیگران و به رغم خودشناسی و انسجام درونی تمام عیار همچنان باقی است (ر.ک: یالوم، ۱۳۹۰: ۲۹۰-۲۹۳)؛ یعنی «تنهایی ای که بالذات در ماست و با ماست و هیچ ترکمان نمی کند؛ فقط گاهی با مشغول کردن خودمان حواسمان را از این ترس عمیق، از حس کردن تنهایی وجودی مان پرت می کنیم (ر.ک: امیری و علی زمانی ۱۳۹۷: ۷). در واقع، یالوم بر این نکته تأکید می کند که این جدایی ها، نشانه ای از یک تنهایی عمیق تر و اساسی تر است که به ماهیت هستی و وجود انسان بازمی گردد. این تنهایی اگزیستانسیال به نوعی از انزوا اشاره دارد که فرد در تلاش برای درک خود و جایگاهش در جهان احساس می کند. این احساس می تواند ناشی از عدم اتصال با دیگران، ناتوانی در برقراری ارتباط عمیق و واقعی، یا حتی پرسش های فلسفی درباره زندگی و مرگ باشد.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

۲-۱. تنهایی و عشق

در رابطه با درمان تنهایی باید گفت بنا به اعتقاد یالوم تنهایی اگزیستانسیال، درمانی ندارد. درمانگران باید از راه حل های کاذب دوری کنند؛ زیرا تلاش برای گریز از تنهایی ممکن است به روابط فرد با دیگران آسیب بزند و دوستی ها و ازدواج ها به جدایی ختم می شود. (ر.ک: یالوم، ۱۳۸۸: ۱-۱۳) از نگاه این مکتب اگزیستانسیال باید به انسان برای کمک به زندگی دشوار امروزی و مشکلات آن مانند تنهایی و انزوا پیش آمد و شیوه مواجهه با تنهایی یکی از وجوه آن است (ر.ک: سارتر، ۱۳۷۶: ۳۳) به همین خاطر باید با جلوه های درست تنهایی و عشق و رابطه این هر دو با هم آشنا شد. در این قسمت تلاش بر آن است تا موضوع مطرح شده در اشعار دو شاعر مورد تحلیل قرار گیرد:

حیات جاودان بی دوستان مرگی است پابرجا به تنهایی مخور چون خضر آب زندگانی را
 عنان سیل را هرگز شکست پل نمی گیرد نگردد قد خم مانع شتاب زندگانی را
 (صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۴۴۶)

آنچه انسان در تنهایی و در خود واقعیش می یابد و اگر دوستانی نباشند که هم نشینش باشند و لذت ببرند، انسان قطعاً چیزی کم دارد. عاشق شدن و یار گرفتن، تکثیر کردن خوبی هاست و بهره های ما در تنهایی را به بهترین افراد زندگی ما می رساند. این گونه حتی تنهایی اگزیستانسیال بیشتر معنا می یابد

چون تنهایی ما، علاوه بر وجود ما، وجود دیگران را هم در بر می‌گیرد و در مسیر معشوق می‌افتد. انسان وقتی در تنهایی خویش یا بهتر بگویم تنهایی عمیق خویش و تنهایی بدون دیگران خویش، به گوهری دست می‌یابد ناگزیر می‌شود که آن را به دیگران و یا افرادی که لایق آن هستند برساند و اینگونه است که هم خود از تنهایی تا حدی می‌رهد و هم نه به خاطر خوبی دیگران که به خاطر خوبی خودش به دیگران می‌پیوندد و این از پایدارترین پیوندهاست. و دقیقاً به همین دلیل است که صائب دیگران را دعوت به تنهایی می‌کند تا همگان لایق گوهر شوند.

صائب به خوبی احساس تنهایی وجودی را درک می‌کند و آن را نشانه کامل شدن انسان می‌داند و در عین حال، به دوست خواهی جهتی غیر از پر کردن تنهایی می‌دهد. به قول یالوم ما کشتی‌هایی در دریای تیره و تاریک هستیم که حضور کشتی‌های اصیل دیگر به ما آرامش می‌بخشد ولی ما را از دریا جدا نمی‌کند (ر.ک: یالوم، ۱۳۹۰: ۵۵۲) مصداق بارز این مفهوم در این غزلیات صائب پدیدار شده است:

سوخت تنهایی مرا ای بی‌وفا وقت است گر شبی خواهی شدن مهمان ما وقت است وقت
زان هلال خط که زنگ ازدل چو صیقل می‌برد می‌دهی آینه‌ام را گر جلا وقت است وقت
(صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۱۴۰۴)

انسانی که عمیقاً تنهایی را تجربه کرده، عشق را بهتر می‌فهمد و غنای کافی برای تجربه عاشقانه دارد و به همین خاطر، بیشتر خواهان یار است و این زمین برای جذب شراب عشق، تشنه‌تر است. از این رو شکستن حصار تنهایی را خواهان می‌شود و آرزو می‌کند. دوستی انرژی ما را در مقابل طوفان‌های تحمل‌ناپذیر تنهایی و زندگی بالا می‌برد. نکته جالب اینجاست که ارتباط عشق و تنهایی دوسویه است. عشق می‌تواند ما را قادر به کشف خودمان و تنهاییمان به صورت عمیق‌تر کند، کشف ابعادی از تنهایی مان که پیشتر نبوده است (امیری و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۱) معشوق ما آینه ما می‌شود و ما خود را باری دیگر در او می‌یابیم و چیزهایی را می‌بینیم که ندیده‌ایم:

بوسه گر نیست، به پیغام دلم را بنواز کز شکر نی چو تهی گشت نوایی دارد
گر نسازد به ثمر کام جهان را شیرین سرو آزاده ما دست دعایی دارد
(صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۳۳۲۳)

تنهایی از سر رشد یافتگی روح و بزرگی شخصیت، باعث عمیق شدن عواطف و احساسات در انسان می‌شود، ولی تنهایی همیشگی اگر با محبوی در نیامیزد و راهی و پنجره‌ای به بیرون نیابد، خستگی می‌آورد. پس کسی که واقعاً تنهایی را حس کرده بهتر هم عاشقی می‌کند و نیاز آن را بیشتر درک می‌کند. از طرف دیگر وقتی انسان یاری می‌گزیند یا قصد صمیمیت با کسی را می‌کند، در تنهایی‌هایش هم نی وجودش، ساز معشوق را می‌زند و این شوق علاوه بر اینکه او را از تنهایی وجودی در می‌آورد، تنهایی او را ژرف‌تر هم می‌کند و او را در خود بیشتر وادار به کاوش می‌کند تا هر آنچه دارد را برای ارائه به محبوب به بار بنشاند.

براساس رویکرد اروین یالوم بخشی از وضعیت انسان تجربه ی تنهایی است احساس انزوا زمانی ایجاد می‌شود که بفهمیم نمی‌توانیم برای تأیید شدن خودمان به دیگران وابسته باشیم و این یعنی ما به تنهایی باید به زندگی معنی بدهیم و خودمان باید تصمیم بگیریم چگونه زندگی خواهیم کرد. انسانها از طرفی تنها و از طرفی دیگر مرتبط هستند این تعارض قابل اصلاح نیست ما در نهایت تنها هستیم، اما تنهایی ما در زمینه رابطه اجتناب ناپذیر با دیگران قرار دارد چرا که ما به روابط با دیگران وابسته هستیم (ر.ک: کری، ۱۳۹۶: ۲۰۸) صائب تبریزی نیز به دنبال کاستن این تعارض و حل تنهایی است:

به وحدت می‌توان کردن سبک غم‌های عالم را که تنهایی یکی سازد مصیبت‌های عالم را
(صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۳۹۸)

عاشق، تنهایی خود را می‌بیند و می‌داند که این تنهایی می‌تواند وحشت انگیز باشد؛ پس یک رابطه بین فردی درست، غم‌های تنهایی را به خوبی کاهش می‌دهد در حالی که هنوز یک تنهایی وجودی اگزستانسیال در انسان وجود دارد و این هر دو با هم بودن لذت را دوچندان می‌کند.

تنهایی در شعر ابن‌رومی وسیله‌ای برای شکوفایی و دوست‌یابی به نحو احسن است. تنهایی زمینه عشق ورزیدن به دیگری شده است؛ زیرا انسانی که تنها است بهتر از هر کس قدر عشق و دوستان را می‌داند.

نتیجه جدایی موجب اندوه می‌شود، زیرا در همدلی بعد از تنهایی نوعی آرامش وجود دارد:

أسای اسی یوم التفرق وحده ولكن شوقي شوق فرقة أعوام
(ابن الرومی، ۲۰۰۳: ۱۹۱۹)

(ترجمه: دل‌تنگی من همچون درد روز جدایی و تنها شدن است. اما شوق و اشتیاق من حسرت جدایی سالهاست).

این تنهایی بنابر گفته یالوم جنبه آگزیستانسیال دارد و بسیار وسیع و مسلط بر رفتارهای انسان است. این تنهایی به دلیل رابطه‌ای که با عشق دارد سرانجام به هماهنگی کامل می‌رسد:

أَعَانِفُهَا وَالنَّفْسُ بَعْدُ مَشُوقَةً إِلَيْهَا وَهَلْ بَعْدَ الْعِنَاقِ تَدَانِي
وَمَا كَانَ مَقْدَارُ الَّذِي فِي مِنَ الْجَوَى لِيَشْفِيَهُ مَا تَرَشَّفُ الشَّفَاتَانِ
كَأَنَّ فُؤَادِي لَيْسَ يَشْفِي غَلِيلَهُ سَوَى أَنْ يَرَى الرُّوحَيْنِ يَتَزَجَانِ
(همان: ۲۳۵۱)

(ترجمه: من او را در آغوش می‌کشم و روحم بعد از آن به او شوق می‌ورزد و اینکه آیا بعد از آغوش کشیدنش، دوباره دیداری صورت می‌گیرد؟/ آن اندوهی که با من است با مکیدن لب‌ها و بوسه درمان نمی‌شود/ گویی چیزی تشنگی دلم را سیراب نمی‌کند جز زمانی که دو روح را ببیند که در هم آمیخته شده‌اند).

سرود تنهایی در شعر ابن رومی مدام با سرود عشق تلفیق شده است. همانطور که از نظر یالوم «تجربه‌ی تنهایی آگزیستانسیال، مانند هر نوع ملال، وضعیت ذهنی بسیار ناخوشایندی پدید می‌آورد و به مدت طولانی برای فرد قابل تحمل نیست. از نظر وی هیچ رابطه‌ای قادر به از میان بردن تنهایی نیست و هر یک از ما در هستی تنهایییم. ولی می‌توانیم در تنهایی یکدیگر شریک شویم، همان‌طور که عشق درد تنهایی را جبران می‌کند» (یالوم، ۱۳۹۰: ۴۹۳). از همین رو با وجود وصال، همچنان شاعر تنهایی را حس می‌کند و با پرسشی که در بیت اول نهفته است، بر تمام شدن تنهایی به دیده تردید نگاه می‌کند. شفای دل از نگاه شاعر تنها با یکی شدن حل می‌شود، این همان چیزی است که در بیت پایانی به وضوح دیده می‌شود و شاعر از امتزاج دو روح به عنوان تنها وسیله شفای تشنگی دل سخن گفته است.

۲-۲. عشق عاری از نیاز

از نظر یالوم اگر فرد بخواهد رابطه‌ای حقیقی با دیگری برقرار کند، باید به دیگری گوش دهد، گفتارها و رفتارهای قالبی و توقع از دیگری را کنار بگذارد و اجازه دهد پاسخ دیگری به او شکل دهد. برای ارتباط با دیگری با شیوه عاری از نیاز، فرد یا باید خود را نادیده بگیرد یا خود را تعالی بخشد (ر.ک: یالوم، ۱۳۹۰: ۵۰۶-۵۱۰). یالوم در توضیح عشق عاری از نیاز می‌گوید: عشق عاری از نیاز، شیوه فرد برای ارتباط با دنیاست. از این منظر یعنی یگانگی با همه انسان‌ها که مشخصه اصلی آن فقدان انحصار گرایی است. در این نوع عشق، دیگری را فقط به خاطر خودش دوست داریم، بدون اینکه فایده‌ای از او ببریم و بی آنکه انتظار تلافی داشته باشیم، بی نیروی محرکه دلباختگی، شهوت و تحسین یا بی آنکه به خود خدمتی کنیم. (همان) حال پی این مهم در اشعار صائب می‌گردیم.

از گران جانی گران بر خاطر دنیا مشو تا توان برداشت باری بار بر دل‌ها مشو
از جهان آب و گل بگذر سبک چون گردباد چون ره خوابیده بار خاطر صحرا مشو
(صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۶۴۸۸)

عشق باید عاری از نیاز باشد به این معنا که در برابر چیزی که می‌دهد محاسبه نمی‌کند که معشوق چه چیزی را می‌دهد. باید بتوانیم به حدی برسیم که بدون خدمت به خود و برای خدمت به خود، به دیگران خدمت کنیم تا رابطه‌ای بالغانه شکل بگیرد و بدین صورت بهتر بتوانیم با تنهایی اگزیستانسیال مقابله کنیم.

به نتیجه فکر نکردن و عاشقانه عمل کردن، اعتماد ما را به دنیا بیشتر می‌کند چون حسی که از دیگران می‌گیریم، مطابق آنچه خودمان به آن فکر می‌کنیم و عمل می‌کنیم است. صائب عاشق، بی‌منت عشق می‌ورزد و این، همان چیزی است که روح راستی را آب می‌کند و یکی از اثرهایش می‌تواند این باشد که از حجم تنهایی او کاسته شود.

با گهر از صدف پوچ گذشتن سهل است دو جهان چیست که در عشق فدا نتوان کرد؟
تن چه باشد که دریغ از سگ آن کو دارند؟ استخوان چیست که در کار هما نتوان کرد؟
(همان: ۳۳۵۵)

یالوم می‌گوید: «اگر فرد با از خود گذشتگی ارتباط برقرار کند، آزاد است که همه بخش‌های آن دیگری را تجربه کند نه فقط آن بخشی را که سودی برایش دارد» (یالوم، ۱۳۹۰: ۵۰۷) و بدین صورت، هویت توسعه یافته پیدا می‌کند و از حجم تنهایی می‌کاهد و محدود به خود نمی‌شود. اما صائب بالاتر از این فکر می‌کند. او نه تنها در عشق به نیاز فکر نمی‌کند که تن و جان و استخوان را در برابر معشوق چیزی نمی‌داند. و این یک بعد همان آزادی است که یالوم می‌گوید.

در جهان بیخودی هر خار نبض گلشنی است عندلیب مست از فکر گلستان خارج است
طفل را دام تماشا مهد آسایش بود دل زیاد ما در آن زلف پریشان فارغ است
در تن خاکی نمی‌گیرد دل روشن قرار اخگر از فکر اقامت در گریبان فارغ است
(همان: ۱۰۱۷)

رهایی از خوبی و بدی و حال معشوق فقط دوست داشتن معشوق ولاغیر، انسان را به یک انسان همواره عاشق تبدیل می‌کند. عشق وابسته به تن و شرایط، محدودیت دارد و انسان را دوباره و سریع تنهاتر از قبل می‌کند و ترس از دست رفتش همیشه وجود دارد.

ابن رومی در مسیر عشق از تعلقات دنیوی بریده است و خود را در اختیار معشوق قرار داده است. معشوق او هر چه باشد به این می‌ارزد که انسان دنیا را برای رسیدن به مقصود خود رها کند و از توقع و توجه به زیبایی‌های دنیای برای نیل به مقصود خود دست بردارد. در این نمونه زیر نیاز تنها مصروف تمتع از معشوق است:

طال المطال ولا خلود فحاجة مقضية أو برد یأس ینقغ
واعلم بانی لا أسر بحاجة إلا وفي عمري بما مُستمع
(ابن الرومی، ۲۰۰۳: ۱۳۸۴)

(ترجمه: زمان زیادی می‌گذرد اما این حالت ابدی نیست، پس حاجتی برآورده می‌شود یا سرمای ناامیدی مسلط می‌شود/ بدان که من در پی برآورده ساختن نیازی نیستم، جز اینکه قصد لذت بردن از او در طول عمرم دارم).

همانطور که مشاهده می‌شود؛ شاعر هیچ چیز از معشوق جز لذت خوش باهم بودن طلب نمی‌کند. او به هیچ نیازی جز آنکه از درد تنهایی او می‌کاهد فکر نمی‌کند و انتظار طولانی را در راه رسیدن به معشوق گرچه جاویدان و ادبی نباشد به جان می‌خرد. شاعر در نمونه زیر قلب و چشم را هشدار می‌دهد که از سرکشی و خیال‌پروری خودداری کنند و تمامی حواس خود را متوجه معشوق کنند:

ازجر القلب إذا القلب جَحْ و اذع الطرف إذا الطرف طمغ
واصرف النفس إلى عذیة ذات غنج و دلال و مَرَح
(همان: ۵۵۷)

(ترجمه: دل را سرزنش کن، آن گاه که دل بلندپرواز است، و چشم را هنگامی که بلندپرواز است از انجام عملش باز دار/ نفس خود را متوجه زنی زیبا با عشوه و ناز و خوشحال کن).

شاعر چشم و گوش خود را درویش می‌کند و قلب خود را از پرداختن به هرچه غیر معشوق بر حذر می‌دارد. زیرا او همه چیز را در معشوق می‌بیند و برخاستن و پرداختن به دیگر نیازها را مناسب عاشقی و عشق‌پیشگی نمی‌داند. شاعر آشکارا از سرباز زدن آنچه به غیر از معشوق او ارتباط دارد سخن می‌گوید و تمام نفس خود را دعوت می‌کند تا تنها به معشوق توجه کند. همچنین در نمونه زیر شاعر از عدم توجه قلبش به امور دنیوی و عطف توجهش تنها به معشوق خبر می‌دهد:

الله یعلم أننی یا سیدی اخیاً بقریبك
وهواك شغلی عن سوا ك فلیتني من شغل قلبك

(همان: ۱۸۸۸)

(ترجمه: خدا می‌داند که من ای سرورم تنها در جوار تو زنده‌ام/ عشق من تنها به تو مشغول است و ای کاش من نیز در قلب تو جایی داشتم).

در این نمونه نیز شاعر میزان اخلاص خود به معشوق را نشان داده است و از توجه تمام عیار قلبش به معشوق سخن می‌گوید و خواستار یگانگی با معشوق است. لذا از او می‌خواهد که او نیز به او توجه کند و این تجربه عاشقانه عاری از نیاز و دیگری به وقوع بپیوندد.

۲-۳. از خودگذشتگی و نوع دوستی در عشق وجودی

هدف اساسی درمان وجودی، بالا بردن آگاهی است تا درمان جو متوجه شود امکانات دیگری نیز وجود دارد و می‌تواند با استفاده از آنها در شیوه زندگی خود تغییر ایجاد کند و همچنین به افراد کمک کند تا استعداد خود را به شیوه خودشان پرورش دهند و برای آنچه ارزش قائل هستند مصر باشند درمان جو باید نسبت به روش‌های اشتباهی که با آنها زندگی خویش را اداره کرده آگاهی یابد با اضطراب روبه‌رو شود و تصمیم بگیرد تا به کسی که قادر به شدنش است تبدیل شود (ر.ک: کری، ۱۳۹۶: ۲۱۶) این افزایش آگاهی منجر به این می‌گردد فعلیتی که دارای معناست باعث می‌شود فرد از خود بیرون بیاید و در مسیری فراتر از خود قدم بردارد (ر.ک: آذرنیوار و دیگران، ۱۴۰۱: ۱۸) و این از خودگذشتگی و نوع دوستی، اول و به همان میزان که ما خرج می‌کنیم، برای ما بهره دارد و ما را رشد می‌دهد. صائب اینگونه در این موضوع می‌سراید:

ز زلف او دل عشاق را محابا نیست کبوتران حرم را ز دام پروا نیست

ز خود جدا شدگان پرس درد تنهایی که هر که دور ز مردم فتاده تنها نیست

(صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۱۷۹۴)

عشق مساوی با هوس نیست که در هوس از خود گذشتگی نداریم. از طرف دیگر به عقیده یالوم عشق نوعی از خود بی‌خودی و سواس گونه و ذهنیتی افسون شده است که تمام زندگی فرد را به تصرف در می‌آورد. (یالوم، ۱۳۸۹: ۲۲۳) و این گونه است که صائب حتی دور از معشوق هم او را در کنار خود دارد و این گونه درد تنهایی اگزیستانسیال خود را کمتر می‌کند و همیشه معشوقی را دارد که به او پناه ببرد. اشتیاق عشق همیشه در قلب صائب روشن است.

شاه و گدا به دیده دریادلان یکیست پوشیده است پست و بلند زمین در آب

(همان: ۹۱۶)

عاشق/ صائب با عشق ورزیدن به دیگری خود را رشد می‌دهد و این رشد را برای دیگری هم می‌خواهد. یالوم می‌گوید: «عشق بالغانه و کامل عشق به تحول و رشد آن دیگری است» (یالوم، ۱۳۸۹: ۲۲۶) و همین مسئله باعث می‌شود که به طور کلی نوع انسان را دوست داشته باشد و به همگان به اندازه‌ای که نیاز است عشق بورزد و هیچکس را به خاطر پول و مقام بر دیگری ارجحیت ندهد و همین موضوع خلق را خانواده او می‌کند هرچند به او بدی کنند.

پرده شرم است مانع در میان ما و دوست شمع را فانوس از پروانه می‌سازد جدا
جذبه توفیق می‌خواهی سبک کن خویش را کهربا کی کاه را از دانه می‌سازد جدا؟
(همان، ۱۳۹۵: ۳)

جان عاشق فدای معشوق خواهد شد. این اولین و آخرین مرحله عشق است. پاداش عاشق این است که نور شمع معشوق را پر نورتر کند و با آتش زدن خود با شعله او به دیگران نشان دهد که تا چه میزان عاشق بوده است. این مهم نه کوچک کردن خود و تسلیم شدن است که نشان دهنده بزرگی عاشق است که مخلصانه همه چیزش را پیش آورده است و حتی می‌توان گفت بخشی از تنهایی خود را فدای معشوق کرده است.

نیست راهی قرب را از سوختن نزدیک‌تر در طریق عشق بازی امت پروانه شو
(همان: ۶۴۸۶)

انسان وقتی از خودش می‌گذرد و پروانه وجود دیگران می‌شود، به تنهایی بیشتری احتیاج پیدا می‌کند ولی چون در دیگران موج می‌آفریند و دیگران را از گوهر درون آنها آگاه می‌کند، از تنهائیش همزمان کاسته می‌شود و یک تنهایی هدفمند را دنبال می‌کند.

ابن رومی در عشق کاملاً خود گذشته و با ایثار ظاهر شده است و همه چیز را در دوست می‌بیند. وی دوستی مخلص است و قدر لحظاتی را که با دوست می‌گذارد می‌داند و آنچه برای او اهمیت دارد سپری شدن اوقات او با دوستان است. در نمونه زیر دوری از دوستی با دور شدن از لذات توصیف شده است:

وَلَيْسَ الْحَبِيبُ إِلَى الْحَبِيبِ	وَلَيْسَ الْمَرِيضُ إِلَى الطَّيِّبِ
بِأَنِ الْحَبِيبُ فَبِأَنِ عَنَّا	كَ بِلَدِّي حُسْنٍ وَطِيبِ
إِنِّي لَتُذَكِّرُنِي الْحَبِيبُ	بِ سَوَالِفِ الرَّشَاءِ الرَّيِّبِ
وَالْبَدْرُ فَوْقَ الْغَصَنِ وَالـ	غَصْنُ الرَّطِيبِ عَلَى الْكَثِيبِ

(ابن الرومی، ۲۰۰۳: ۲۳۲)

(ترجمه: عاشق شیفته معشوق و بیمار به طبیب تمایل دارد / معشوق که دور شد، تمامی لذت‌های خیر و نیکی نیز از تو دور شد/ تو مرا به یاد دیدار با معشوقی کهن همچون آهوی پرورش یافته می‌اندازی/ مانند ماهی کامل روی شاخه و شاخه تازه بر روی تپه).

شاعر در اینجا با مهارت تمام از وابستگی گریز ناپذیر عاشق به معشوق سخن می‌گوید. او با استفاده از نیاز بیمار به طبیب، نیاز عاشق به معشوق را هم از این دست می‌داند. شاعر به ستایش معشوق پرداخته است و مراتب عشق و محبتش را نسبت به او را بازگو کرده است. شاعر دوری از معشوق را به قدری درناک می‌داند که دوری از لذت‌های فراوان را منجر می‌شود و این نشان از یک رابطه ضروری و اجتناب‌ناپذیر است و معنای هستی عاشق را به هستی معشوق گره زده است. شاعر در مسیر دوستی اشک می‌ریزد و خالصانه دوستی می‌کند. او همنوعش را دوست دارد:

عَيْنِي جُودًا عَلَى حَبِيبِكُمَا بِالسَّجْلِ فَالَسَّجْلُ مِنْ صَبِيبِكُمَا
لَا تَجْمُدَا لَاتَ حَيْنَ مَعْدَرَةٍ مَا لَمْ تَلْذُوبَا لِمُسْتَنْدِيكُمَا
(همان: ۲۷۰)

(ترجمه: چشمانم، برای دوستانان اشک بریزید، با اشکی فراوان که گویی با خون آمیخته شده است/ همواره اشک بریزید و خشک نشوید و از اشک ریختن منصرف نشوید، تا اینکه از شدت اشک ریختن ذوب شوید).

ابن رومی اینجا خود را وقف معشوق کرده و بی هیچ ملاحظه‌ای این چنین به معشوق خویش خدمت می‌کند. او نه از هوس که در آن نشانی از خودگذشتگی نیست، بلکه از خلوص عشق و وفاداری به معشوق سخن می‌گوید به نحوی که اشک هایش را خطاب قرار می‌دهد در اشک ریختن درباره معشوق کوتاهی نکن. اشک نشانه خلوص در دوستی است و ابن رومی با اینکه درگیر تنهایی است اما با اشک می‌خواهد خود را آرام کند و وفاداری خود را به معشوق اثبات کند. او زمانی که موانعی برای وصل ایجاد شود ناخرسند می‌گردد و در صدد برداشتن مانع بر می‌آید:

يَحُولُ الْحَوْلُ فِي الْوَصْلِ وَبِقِيَّتِي لِي تَلْذَكَاةُ
وَيَوْمُ الْهَجَرِ وَالْبَيْنِ كَيَوْمِ كَانْ مَقْدَارُهُ
(همان: ۳۵۵)

(ترجمه: یک سال از این وصال می‌گذرد و یادش با من می‌ماند. روز هجران و جدایی مانند روزی است در تقدیر که در آن آن جدایی رقم خورده است).

شاعر در این شعر خود را تسلیم و فروتن در مقابل معشوق نشان می‌دهد و نوع دوستی در عشق به طور شفاف نشان داده است. بی‌عبارتی همانطور که یالوم می‌گوید او نوعی بی‌خودی و افسون‌شدگی از خود نشان داده است که تمام زندگی فرار را به تصرف درآورده است (یالوم، ۱۳۸۹: ۲۲۳). در نتیجه اینچنین است که شاعر با وجود اینکه یک سال از وصال می‌گذرد همچنان تمام لحظات او تحت تأثیر معشوقش قرار گرفته است. شاعر فراموش کردن دوست را خیانت قلمداد می‌کند و همواره او را در یاد دارد. ابن رومی از تعلق دوست با وجودش سخن می‌گوید و از ارتباط و پیوند ناگستنی میان خود و دوست حرف می‌زند:

عَلَيْكَ بِالْهَجْرِ عِلَّ الْهَجَرَ يُرْجِعُهَا إِلَى الْوَصَالِ وَلَا أَسْتَطِيعُ أَهْجُرُهَا
وَكَيْفَ أَهْجُرُ مِنْ نَفْسِي مُعَلِّقَةً بِذِكْرِهِ وَهُوَ نَاسٍ لَيْسَ يَذْكُرُهَا
(همان: ۱۰۹۱)

(ترجمه: شما باید او را ترک کنید، چه بسا هجرانی که دوباره او را بازگرداند و وصال رقم می‌خورد و من نمی‌توانم او را ترک کنم / چگونه می‌توانم خود ترک کنم در حالی که به جانم تعلق دارد، اما او فراموشکار است و آن را به یاد نمی‌آورد).

عاشق شدن و با معشوق بودن برای ابن رومی آنطور که می‌گوید تنها مقصد و مأوای شاعر است و تعلق نفس شاعر با معشوقه به قدری تنگاتنگ است که امکان هجران مهیا نیست. معشوق همچون مأوایی است که شاعر همیشه به او پناه می‌برد و به عبارتی با داشتن این گوهر از تنهایی شاعر کاسته می‌شود. شاعر خود را تسلیم عشق کرده و خودی خود را فراموش کرده و به طور آشکار از عدم قدرت خود بر هجران و دروی از معشوق سخن گفته است و این اعتراف نه تنها منزلت او را نمی‌کاهد بلکه نشانگر اخلاص و بزرگی عشق و معشوق است.

۲-۴. یکی شدن با دیگری

یالوم معتقد است «یکی شدن با دیگری یعنی فرد خود را در دیگری مستحیل کند» (یالوم، ۱۳۸۸: ۱۰) و این یکی شدن یکی از راه‌های مهم یالوم برای حل مسئله تنهایی اگزیستانسیالیستی است. و اینگونه است که در عشق باید انتظار لحظه دست برداشتن از وجود خود را بکشیم و به سمت آن برویم که این درمان خود ماست. و صائب تبریزی چه زیبا می‌سراید:

توان آب گرفت از جگر تشنه تیغ دل ز دلدار به تدبیر جدا نتوان کرد

(صائب تبریزی، ۱۳۹۵: ۳۳۵۵)

از نظر یالوم یکی از مهم‌ترین موارد حل مسئله تنهایی اگزیستانسیالیستی یکی شدن با دیگری است. صائب، یگانگی دل‌ها با هم را نتیجه منطقی عشق می‌داند. این حرکت روحانی که محو کردن خود در وجود معشوق است هویت ما را توسعه می‌دهد و ما را از من‌ها و دست و پا زدن‌های این من جدا می‌کند و ما را بزرگ می‌کند.

خط نمی‌سازد مرا زان لعل جان پرور جدا تشنه کی گردد به تیغ موج از کوثر جدا؟

(همان: ۶)

موج بلا هر چقدر بخواهد کارگری کند و زخم بزند، عاشق واقعی چون از بند تن رهیده و در صدد استحاله خود در دیگریست و بدین صورت وجود خود را ارزشمندتر می‌بیند و عشق را به صورت واقعی، هرگز از معشوق جدا نمی‌گردد در حالی که این دو موجود، یکی شده‌اند و به قول یالوم، دو موجود مانده‌اند (یالوم، ۱۳۹۰: ۵۱۲) این مسئله همان است که مولانا هم به نحوی دیگران را می‌گوید. وقتی دوتایی پیش بیاید، کاری پیش نمی‌رود. یک انا باید برخیزد تا فقط یکی باقی بماند و دیگری در انا آن دیگری حل شود.

عشق هیئات است در خلوت شود غافل ز حسن نیست در زندان زلیخا از مه کنعان جدا

می‌شود بیگانگان را دوری ظاهر حجاب آشنایان را نمی‌سازد ز هم هجران جدا

(همان: ۱۰)

نتیجه همه عشق‌ها از ازل تا ابد، یکی شدن با معشوق، خود را در او دیدن، همواره به او توجه کردن و وجود خود را در او دیدن و لذت بردن است.

موج از دامن دریا بر ندارد دست خویش جان عاشق را که از جانانه می‌سازد جدا؟

(همان: ۳)

صائب خود را بخشی از معشوق خویش می‌داند. او خود را مانند موج که در دریا مستحیل است و گاهی رخی هم نشان می‌دهد می‌داند و بدین گونه حرکت خود را هم از جانب معشوق می‌داند چون این دریاست که موج برمی‌دارد و موج می‌سازد.

از فشردن غوطه در دریای وحدت می‌زند گرچه از هم بند بند نیشکر باشد جدا

(همان: ۴)

درست است که تن و بدن‌ها از هم جدا هستند اما دل‌ها از جنس همد و روزی اگر جوهره آنها گرفته شود که در عشق اینگونه می‌شود، روح عاشق در معشوق حل خواهد شد و هم وجود آن می‌گردد.

آشنایی‌های ظاهر پرده بیگانگی است آب و روغن هست در یک جویبار از هم جدا
چند باشیم از حجاب عشق و استغناي حسن در ته یک پیرهن، ما و نگار از هم جدا؟
(همان: ۸)

از طرف دیگر آشنایی‌های ظاهری، تنهایی انسان را پر نمی‌کند بلکه باعث می‌شود تنهایی خوب خودمان را هم از دست بدهیم و جدا شدن از انسان‌های ظاهرگرا چون با سود به ما پیوند خورده‌اند، به راحتی آب خوردن است و همانطور که صائب می‌گوید اصلاً پیوندی برقرار نشده است و آب و روغن از هم جدا هستند.

دست خود بوسید هر کس دامن پاكان گرفت شد زلیخا رفته رفته یوسف از سودای عشق
(همان: ۵۱۷۵)

صائب اینگونه اوج یکی شدن با دیگری را بیان می‌کند و از طرف دیگر به این موضوع که در تمام موارد قبل هم به آن اشاره کرده‌ایم، تأکید می‌کند که عشق ورزی و دیگری را دوست داشتن و ترجیح دادن دیگری بر خود، اول ما را رشد می‌دهد و بوسیدن دست خود ماست و سپس دیگری را دریافتن است. این بیت، تمام حرفی را که در یکی شدن با دیگری می‌خواهیم بگوییم را در بر می‌گیرد. یکی شدن با دیگری اول خود را در مسیر درمان قرار دادن است و در رابطه عاشقانه نباید خود را مهجور و مغلوب در نظر بگیریم و همانطور که گفتیم، باز می‌گوییم که وقتی تسلیم می‌شویم، به خودمان اجازه می‌دهیم که تمام ابعاد طرف مقابل را درک کنیم و رشد کنیم و چون زلیخا، یوسف شویم.

ابن رومی نیز در مجموعه اشعار عاشقانه و غزلیات خود بر یکی شدن با دیگر محبوب به عنوان راه حل‌رهایی از تنهایی تأکید می‌کند. در نگاه شاعر تنهایی دردی است که تنها با یکی شدن درمان می‌شود. شاعر در نمونه زیر توصیف خود از محبوب را به طرز زیبایی بیان کرده و از عدم امکان جدایی میان عاشق و معشوق سخن گفته است:

لَا تُكَذِّبَنَّ فَمَا وَجَدِي بِمَفْقُودٍ يَوْمَ الْفِرَاقِ وَلَا صَبْرِي بِمَوْجُودٍ
وَلَيْسَ غِشِي وَإِنْ دَامَتْ غَضَارَتُهُ عَلَيَّ بَعْدَ أَخِي النَّائِي بِمَحْمُودٍ

كُأَقْرَيْنِ كَالرُّوحَيْنِ فِي جَسَدٍ بَيْنَ الْأَنَامِ وَكَالْغُصْنَيْنِ فِي عُودٍ
إِلْفَيْنِ خَدْنَيْنِ لَمْ يَرْمِ اجْتِمَاعُهُمَا رَبُّبُ الزَّمَانِ بِشَشْتِيَةٍ وَ تَبْدِيدِ
(ابن الرومی، ۲۰۰۳: ۷۶۰)

(ترجمه: دروغ ندانید، عشق من در روز فراق از دست نرفته و صبری برایم نمانده است/ زندگی من بعد از برادر که دور شد، با وجود رفاه و آسایش، چندان تعریفی ندارد/ ما در میان آدمیان دو رفیق مانند دو روح در یک جسم هستیم و مانند دو شاخه از چوب هستیم/ دو همراه و همدم که حيله روزگار جمع آن دو را با پراکندگی و از هم گسیختگی هدف قرار نداده است).

شاعر از تعبیر دو روح در یک جسم سخن می گوید؛ از نگاه او وجد و عشق او نسبت به محبوب همچنان پابرجاست و و به عبارتی دیگر مفقود نیست، زیرا جدایی معشوق از عاشق به معنایی فقدان عشق و وجد عاشقانه نیست. عشق یک فرایند است که در روز فراق از میان نمی رود بلکه با شدت ادامه می یابد. شاعر از عدم صبر خود در روز فراق یاد می کند، گویی در روز فراق به مانند کسی که عضوی از وی جدا شده و تنها گشته و ناشکیبا است.

بنابراین، شاعر به توصیف این وضعیت ناگوار می پردازد و آن را بعد از جدایی غیر محمود تلقی می کند. زیرا شاعر در معشوق معنا و هستی می یابد و حسن و کیفیت زندگی او در گرو وصل محبوب است. ابن رومی در ادامه با استفاده از کلمات مثنی آشکارا از یکی شدن سخن می گوید و فریاد اتحاد سر می دهد (قرینین/ روحین/ غصنین/ إلفین/ خدنین) و دیگر واژگان برای بیان این اتحاد است. در واقع شاهد حلول یکی و دیگری هستیم و این موضوع سبب درمان درد عاشق شده است. در اینجا تفکر یالوم به زیبایی در شعر نهفته است و آن اینکه چطور یکی شدن با دیگری، موجب درمان درد و کاهش رنج های تنهایی می گردد. در شعر زیر، بار دیگر گلایه شاعر از رنج و فراق و پیوستن به دیگری دیده می شود:

أَشْكُو الْفِرَاقَ إِلَى التَّلَاقِ وَ إِلَى الْكَرَى سَهْرَ الْمَآقِي
وَ إِلَى السَّلْوِ تَفْجُعِي وَ إِلَى التَّصَبُّرِ مَا أَلَاقِي
وَ إِلَى الَّذِي شَطَطَتْ بِهِ عَنِّي النَّوَى طُولَ اشْتِيَاقِي
وَ طَوْتَ حَشَايَ عَلَى الْجَوِ لَمَّا طَوَّتْهُ يَدُ الْفِرَاقِ
صَبْرًا فَرُبَّ تَفَرُّقٍ آتٍ بِقُرْبٍ وَ اتْفَاقٍ
(همان: ۱۸۴۳)

(ترجمه: از جدایی برای دیدار گله می‌کنم، و از درد و بیداری چشمانم/ به آرامش پناه می‌برم از رنج و به شکیبایی بخاطر چیزهایی که با آن مواجه شدم/ به کسی که از من دور شد و اشتیاق مرا بیشتر کرد/ درونم با رنج پیچیده شد زمانی که جدایی بر آن نازل شد/ صبر کن صبر، چه بسا جدایی که با دیدار و همنوایی پایان پذیرد).

شاعر از تنهایی شکوه می‌کند و آنچه بدان امید دارد یکی‌شدن با محبوب است تا از رنج چشمان اشکبار او کاسته شود. اشتیاق شاعر به پیوستن همواره روشن است و شاعر از آرزوی دیدار سخن می‌گوید و امیدوار به برقراری یکی‌شدن است. در بیت پایانی آشکارا این ویژگی دیده می‌شود. شاعر صبر را برای خود توصیه می‌کند و امیدوار است که قرب و اتفاق که معادل یکی‌شدن است روی دهد. در واقع نتیجه تمامی عشق‌ها، به مانند عشق ابن رومی، یکی‌شدن با معشوق است و با دیدن و پیوست با اوست که فرایند تمام می‌شود. شاعر از شرایط تنهایی و سپس یکی‌شدن به ترتیب سخن می‌گوید و از درمانی که بعد از درد می‌آید پرده برمی‌دارد. به باور او با وجود تمامی موانع و کاستی‌هایی که وجود دارد، سرانجام وصال حاصل می‌گردد. شاعر در اندیشه وصال است و اصولاً تنهایی او به همین امید گره خورده است:

وَتُسَلِّينِي الْأَيَّامَ لَا أَنْ لُـوَعَتِي وَلَا حَزَنِي كَالشَّيْءِ يُنْسَى فَيَعْرِبُ
وَلَكِنْ كَفَانِي مُسْلِيًا وَمُعَرِّبًا بِأَنْ الْمَدَى بَيْنِي وَبَيْنَكَ يَقْرُبُ
(همان: ۳۵۱)

(ترجمه: روزها مرا تسلی می‌دهد، اما اندوه و سوز من به مانند چیزی نیست که به فراموشی سپرده شود و از بین برود/ تسلی و تعزی برای من کافی نیست، بلکه آنچه سبب درمان درد من می‌گردد، حصول نزدیکی و دیدار است).

موضوع شعری ابن‌رومی اصولاً خود را جدا از دیگری معشوق قلمداد نمی‌کند. رابطه عاشق و معشوق در شعر او از دو حالت خارج نمی‌شود، یا با اوست یا به فکر اوست. بنابراین یگانگی دل‌ها بر اثر عشق رخ داده است و جدایی و فراق خللی در این یگانگی ایجاد نکرده است. در بیت پایانی این مقطع شعری، ابن‌رومی همچون روانکاوی مجهز به بینش وجود، از درمان وجد و بی‌قراری سخن می‌گوید و اینکه چگونه قرب میان خود و محبوب را کافی برای درمان درد خود تلقی می‌کند.

۳. نتیجه‌گیری

بعد از بررسی اشعار دو شاعر در مقوله‌ی عشق و با رویکرد روان درمان گری اگزیستانسیال مشخص شد که صائب تبریزی مانند یالوم روان درمانگری است که با اشعار خود، بساط درمان خود را به خانه هر همزبان می‌کشاند و هر انسانی که دنبال راه حلی برای درهم ریختگی وجودی است می‌تواند آثار او را دریابد و با وقت گذراندن با اشعار او و تأمل در آنها و فهم نکته‌های پیدا و پنهان آن و جمع‌بندی بر آنها، به راه‌های مقابله‌ای صحیح در برابر انواع تنهایی از جمله تنهایی اگزیستانسیال برسد. اشعار صائب که همان دیدگاه و نظر او راجع به زندگی هستند به ما می‌رسانند که او ارتباط با دیگری را (چه خاکی و چه آسمانی) از طرق معنادهی به حیات و کم کردن خوف تنهایی می‌داند و برای خالص شدن مسیر عاشقی، مستحیل کردن خود در دیگری را پیشنهاد می‌دهد و یا اصلاً بهتر است بگوییم عشق حقیقی را همین غرق شدن در دیگری می‌داند. صائب به مخاطب خود، عشق ورزیدنی سرشار از خلوص، مهربانی، دیگر بینی و اعتماد آفرین را پیشنهاد می‌کند که این عشق عاری از نیاز چون پر از نوع دوستی، تحمل، یکدلی و یکی شدن با دیگری است، سطح زندگی اجتماعی و فردی را بالا برده و اعتماد به دیگری که یکی از مولفه‌های مهم سلامت روابط است را به زندگی تزریق کرده و شادی می‌بخشد زیرا از حجم آن بخش نادرست تنهایی اگزیستانسیال می‌کاهد و در یک قالب درست، ما را به عنوان انسان در رابطه با دیگری قرار می‌دهد.

در رابطه با نتیجه بدست آمده از شعر ابن رومی، می‌توان گفت: در شعر این شاعر تنهایی به دو صورت تحمیلی و اختیاری وجود دارد. موارد تحمیلی تنهایی زمانی است که بر اثر فقدان عضوی از خانواده یا معشوق، شاعر به دریای تنهایی پرتاب می‌شود و با جان و دل این تجربه را احساس می‌کند. شاعر از این امکان برای شکوفایی بهره گرفته است. مرحله دوم زمانی است که شاعر بنابر شرایط اجتماعی، تنهایی را بر ماندن در میان مردم ترجیح می‌دهد. او تنهایی را نعمتی می‌داند که به خودشناسی، شکوفایی و انسجام درونی او منجر می‌شود. شاعر عشق را ابزاری برای رهایی از درد تنهایی یا دست کم کاهش رنج تنهایی قلمداد می‌کند. او ماندن با معشوق را از تنهایی سودمندتر می‌داند و آن را منبعی مؤثر در خودشناسی و شکوفایی و لذت از زندگی به شمار می‌آورد. او عشق را تنها درمانگر تنهایی نه به طور کامل، بلکه به طور موقتی قلمداد می‌کند. در شعر ابن رومی نشانه‌های متعددی دیده می‌شود که او عشق را به عنوان راه‌حل معرفی می‌کند و در واقع جدایی از معشوق است که او را این چنین در این ورطه ترسناک تنهایی وجودی کشانده است.

ابن رومی نیاز و توقع در عشق‌ورزی را نمی‌پسندد و با اینکه شاعر مداح و متکسب است، اما در عشق از نگاه او باید صرفاً به لذت و کاهش رنج تنهایی اندیشید نه به چیزی دیگر. او خواستار شکیبایی و صبر برای رسیدن به مقصود و لذت بردن از وی است و توقعات بی‌جا و عجولانه را انکار می‌کند. همچنین شاعر از خودگذشتگی و نوع‌دوستی در عشق را توصیه می‌کند و دیگران را برای اینکه یک لذت‌ماندگار ایجاد شود به این مفهوم فرامی‌خواند. بنابراین یکی‌شدن با دیگری یکی از اهداف غایی جهان‌بینی عاشقانه ابن‌رومی است. شاعر انسان را ذاتاً ناقص می‌داند و به دلیل همین نقصان است که دچار تنهایی اگزیستانسیال شده است. انسان خلال فرایند یکی‌شدن از تنهایی نجات می‌یابد و درد و صبر او پایان می‌یابد. در مجموع هر دو شاعر عشق را در جلوه‌های مختلفی چون عشق همراه با تنهایی، عشق عاری از نیاز، ترویج نوع‌دوستی و از خودگذشتی در مواجهه با عشق به تصویر کشیده و سرانجام عشق در شعرشان در قالب یکی‌شدن با دیگری معشوق تجلی پیدا کرده است. نگرش شاعران نسبت به عشق ایجابی است و آنها عشق را وسیله‌ای برای برون‌رفت از تنهایی اگزیستانسیال و ابزاری برای کاهش رنج انسان تلقی می‌کنند.

منابع

- آذرنیوار، لیلا؛ پورالخاص، شکراله؛ کیانی، احمدرضا (۱۴۰۱). «بررسی عشق سعدی براساس نظریه روان‌درمانگری اگزیستانسیال اروین یالوم»، پژوهش‌نامه ادب غنایی، دوره ۲۰، شماره ۳۹، ۵-۲۲.
- 10.22111/jllr.2022.38974.2943
- آذرنیوار، لیلا؛ پورالخاص، شکراله؛ کیانی، احمدرضا (۱۴۰۰). «بررسی معنای وجودی در افکار سعدی با تکیه بر روان‌درمانگری اگزیستانسیال اروین یالوم»، سبک‌شناسی نظم و نشر فارسی (بهار/دب)، شماره ۶۸، ۱۹۵-۱۷۴.
- آرین‌پور، مهلا؛ علی‌نژاد، مریم (۱۴۰۲). «تحلیل شناختی استعاره عشق در غزلیات صائب تبریزی»، مجله پژوهش‌های معناشناختی متون ادبی، دوره ۱، شماره ۱، ۱۷-۴۳.
- 20.1001.1.29808162.1401.1.1.2.6
- ابن الرومی (۲۰۰۳). دیوان ابن‌الرومی، شرح احمد حسن بسج، الطبعة الثالثة، بیروت: دارالکتب العلمیة.
- امیری، مهسا؛ علیزمانی، عباس (۱۳۹۷). «بررسی تنهایی اگزیستانسیال در دنیای مدرن و روش‌های مواجهه با آن با تکیه بر آرای اروین یالوم»، مجله غرب‌شناسی بنیادی، دوره ۹، شماره ۱، ۱-۲۲.
- جاسلسن، روتلن (۱۳۹۳). اروین د. یالوم. ترجمه سپیده حبیب. تهران: دانژه.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). لغت‌نامه. جلد ۱۳. چاپ دوم. تهران: دانشگاه تهران.

- زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۶۲). با کاروان حله، چاپ پنجم، تهران: جاویدان.
- سارتر، ژان پل (۱۳۷۶). اگزیستانسیالیسم و اصالت بشر. ترجمه مصطفی رحیمی. تهران: نیلوفر.
- صائب تبریزی، محمدعلی (۱۳۹۵). دیوان صائب تبریزی، تهران: نگاه.
- قاسملو قیداری، معصومه؛ ابراهیمی، محمد اسماعیل؛ رزاق پور، مرتضی (۱۴۰۲). «مقایسه تطبیقی مولفه‌های عشق در اندیشه مولانا جلال‌الدین بلخی و اروین یالوم»، جستارنامه ادبیات تطبیقی، سال ۷، شماره ۱، ۴-۲۳.
- کری، جerald. (۱۳۹۶). نظریه و کاربرد مشاوره و روان‌درمانی، ترجمه یحیی سیدمحمدی، چاپ هفدهم، تهران: ارسباران.
- کفافی، محمد عبدالسلام (۱۳۸۲). ادبیات تطبیقی، ترجمه: سید حسین سیدی، مشهد: آستان قدس رضوی.
- موحد، امان‌الله (۱۳۸۸). آموزش روان‌درمانی. تهران: شباهنگ.
- یالوم، اروین (۱۳۸۹). هنر درمان: نامه‌ای سرگشاده به نسل جدید، ترجمه سپیده حبیب، تهران: قطره.
- یالوم، اروین (۱۳۹۰). روان‌درمانی اگزیستانسیال، ترجمه سپیده حبیب، تهران: نی.
- یالوم، اروین (۱۳۸۸). دژخیم عشق، ترجمه مهشید یاسایی، تهران: آزمون.
- یالوم، اروین (۱۳۹۳). مخلوقات فانی و داستان‌های دیگر روان‌درمانی، ترجمه زهرا حسینیان. تهران: ترانه.

References

- Azarnivar, L., Purakhaas, Sh., Kiani, A. R. (2022). "Investigating Saadi's Love Based on the Theory of Existential Ervine Yalom Existential Psychotherapy", *Journal of Adab Ghanaei*, No. 20, 5-22. (In Persian).
- Azarnivar, L., Purakhaas, Sh., Kiani, A. R. (2021). "Investigating the Existential Meaning in Saadi's Thoughts on Existential Psychotherapy Ervine Yalom", *Journal of Persian Order and Prose Style*, No. 68, 195-174. (In Persian).
- Arianpour, M., Ali Nejad, M. (2023). "The Cognitive Analysis of the Metaphor of Love in the Ghazals of Saeb Tabrizi", *Journal of the Semantic Research of Literary Texts*, No. 1, 17-43. (In Persian).
- Amiri, M., Alizmani, A. (1977). "Excavation of Existential Loneliness in the Modern World and Methods of Exposing It by Ervin Yalom", *Journal of Fundamental Western Studies*, No. 1, 1-22. (In Persian).
- Dehkhoda, A. (1998). *Dictionary*. Vol. 1. Second edition. Tehran: University of Tehran. (In Persian).
- Ibn Rumi. (2003). *Divan Ibn al -Rawumi*, Commentary by Ahmad Hassan Basih, Beirut: Dar al -Kutab al -Alimi, Third Edition. (In Arabic).
- Josselson, R. (1393). *Erwin d. Yalom*. Translated by; Sepideh Habib. Tehran: Danteh. (In Persian).
- Kafafi, M. (2003). *Comparative Literature*, Translated by; Sayed Hossein Sayyadi, Mashhad: Astan Quds Razavi. (In Persian).

- Kerry, G. (2018). *Theory and Application of Counseling and Psychotherapy*, Translated by Yahya Seyed Mohammadi. Seventeenth edition. Tehran: Arasbaran. (In Persian).
- Movahed, A. (2009). *Psychotherapy education*. Tehran: Shabahang Publications. (In Persian).
- Qassemloo Qeidari, M., Ebrahimi, M., Rasaghpour, M. (1402). "Comparative Comparison of Love Components in the Thought of Rumi Jalaluddin Balkhi and Erwin Yalom", *Comparative Literature Search*, Vol. 7, No. 1, 4-23. (In Persian).
- Saeb Tabrizi, M. (2016). *Divan Saeb Tabrizi*, Tehran: Negah Publications. (In Persian).
- Sartre, J-P. (1997). *Existentialism and human authenticity*. Translated by Mustafa Rahimi. Tehran: Niloufar Publications. (In Persian).
- Zarrin Kub, A. (1983). *with the Caravan of Helleh*, Tehran: Immortal, Fifth Edition. (In Persian).
- Yalom, E. (2010). *The Art of Treatment: an open letter to the new generation*, Translated by; Sepideh Habib, Tehran: Ghatreh Publications. (In Persian).
- Yalom, E. (2011). *Existential Psychotherapy*, Translated by; Sepideh Habib, Tehran: Ney. (In Persian).
- Yalom, E. (2009). *Fort of Love*, Translated by; Mahshid Yasai, Tehran: Azmoon. (In Persian).
- Yalom, E. (2014). *Fanic creatures and other stories of psychotherapy*, translated by Zahra Hosseinian. Tehran: Taraneh Publications. (In Persian).

فاعلية الحب في شعر ابن الرومي وصائب التبريزي في ضوء نظرية العلاج النفسي الوجودي لإرفين يالوم

علي خالقي^١ | محمودرضا توکلي محمدی^٢ | حميد متولي زادة^٣

١. الكاتب المسؤول، أستاذ مساعد في فرع تعليم اللغة العربية وآدابها بجامعة فرهنكيان، طهران، ايران. العنوان الإلكتروني: a.khaleghi@cfu.ac.ir

٢. أستاذ مساعد في فرع تعليم اللغة العربية وآدابها بجامعة فرهنكيان، طهران، ايران. العنوان الإلكتروني: mr.tavakoli@cfu.ac.ir

٣. أستاذ مساعد في فرع تعليم اللغة العربية وآدابها بجامعة فرهنكيان، طهران، ايران. العنوان الإلكتروني: h.motevallizadeh@cfu.ac.ir

الملخص

معلومات المقال

إنَّ علم النفس والتحليل النفسي في العصر المعاصر، تحت تأثير التوسُّع المتزايد للنقد الأدبي والدراسات متعددة التخصصات، له جزء كبير من الأبحاث الأدبية؛ واهتمَّ به اهتماماً خاصاً لهذا الاتجاه النقدي وذلك لسبب العلاقة الحميمة للأدب وعلم النفس من حيث انعكاس المشاعر والعواطف والعوامل الفردية. فإنَّ موضوع الحب وشرح أبعاد وهويات هذه الظاهرة البشرية الأساسية له أهمية كبيرة من بين موضوعات التحليل النفسي. ويمكن للمرء قياس آراء العلمية للشعراء حول هذا الموضوع من خلال فحص هذه القصائد. يجدر بالذكر مفهوم الحب هو أحد القضايا التي تمت مناقشتها في العلاج النفسي الوجودي، هذا المفهوم بسبب النزاعات والصراعات التي يخلقها والديناميات التي لديها يمكن دراسة الشعر وفكر الشعراء من خلال نظرية "إرفين يالوم". وفقاً لذلك تسعى هذه الدراسة استناداً إلى الطريقة الوصفية التحليلية والمدرسة الأمريكية، إلى فاعلية الحب في شعر صائب التبريزي وابن الرومي على أساس نظرية العلاج النفسي الوجودي لإرفين يالوم. تظهر نتائج الدراسة أنَّ صائب التبريزي وابن الرومي اقترحا حباً مقترناً بالوحدة، وقد وضعاه كأساس لخروجها من الوحدة الوجودية، ومع ذلك، كثيراً ما فقد أعرب شعر صائب التبريزي عن الجانب الصوفي والصراعات الإلهية من الحب. وشعر ابن الرومي يتحدَّث عن معظم الجوانب الدنيوية والصراعات المادية للحب.

نوع المقال: مقالة محكمة

الوصول: ١٤٤٦/٠٧/١٢

التقييم والمراجعة: ١٤٤٦/١١/٠١

القبول: ١٤٤٦/١١/٠١

الكلمات الدلالية:

إرفين يالوم،

الحب،

العلاج النفسي،

الوجودية،

ابن الرومي،

صائب.

الإحالة: خالقي، علي؛ توکلي محمدی، محمودرضا؛ متولي زاده ثابتي، حميد (١٤٤٦). فاعلية الحب في شعر ابن الرومي وصائب التبريزي في ضوء نظرية العلاج النفسي الوجودي لإرفين يالوم. *بحوث في الأدب المقارن*، ١٥ (١)، ٢٥-٤٦.

© الكتاب.

DOI: 10.22126/jcl.2025.11631.2673

النشر: جامعة رازي